

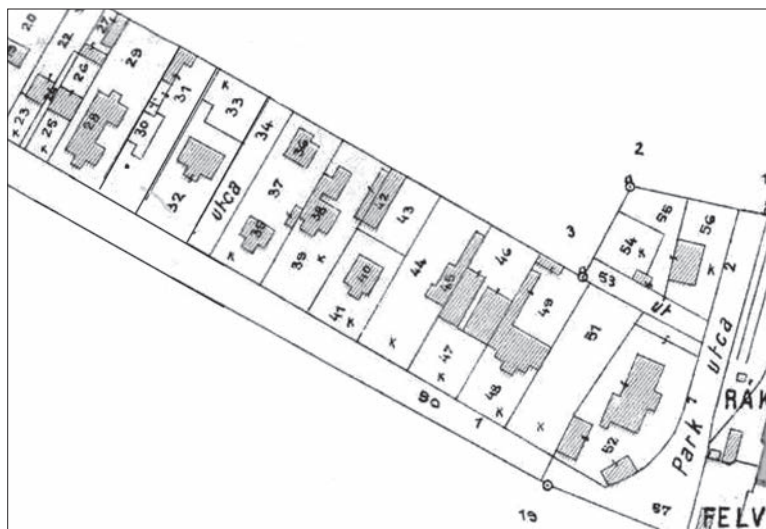
AZ EGYKORI RÁKOSPALOTAI VILLASOR, A MAI ÚJPESTI VÉCSEY KÁROLY UTCA NEVES LAKÓI¹

ÍRTA: Lőrincz Róbert

Az 1800-as évek közepétől a főváros északi szomszédságában húzódó rákospalotai erdő a pesti polgárok kedvelt kirándulóhelyévé vált. Már abban az időben is minden zöldterület vonzó volt a kopár pestkörnyéki tájban, s a palotai kirándulásokat még népszerűbbé tette az akkoriban átadott Pest-Vác vasútvonal, melynek első megállója épp az erdő sarkánál épült meg, valamint a lóvasút itteni megállója. 1869 szeptemberében a Vasárnapi Újság arról tudósított, hogy „a főthi uradalom az erdőséget magán villákra részletezve eladja”. Rövidesen az erdő déli részén ki is vágták a fákat, s az itt kialakított út északi oldalán megindult a parcellázás. A telkeket pesti polgárok vették meg, s csinos házakat, kis kúriákat építettek. A korábban Rákospalotához tartozó területet 1929-ben Újpesthez csatolták.

A folyamatosan fejlődő Villasor sok-sok ismert ember lakhelyéül szolgált. Az ingatlanok múltjáról, tulajdonosairól most első ízben nyújtunk részletes, levéltári kutatáson alapuló ismeretést. A vasútállomástól

indulva mutatjuk be azokat a telkeket, melyek lakói tevékenységükkel egykor országos ismertségre tettek szert. Az utca házzámozása az 1910-es évek elején megváltozott, az új számozást minden esetben jelöljük. A könnyebb beazonosíthatóság miatt feltüntetjük az 1920-as években Vécsey Károly utcára átkeresztelt Villasor telkeinek mai számozását is. Érdemes megemlíteni, hogy a telkek korábban megosztás nélkül, egészen a mai Lahner György utcáig húzódtak.

A villasor épületeinek elhelyezkedését mutató helyrajzi térkép 1928-ból. A térképen látható Park utca ma a IV. kerületi Szilágyi utca egy szakasza

¹ Az írás az Újpesti Helytörténeti Értesítő 2014/4 és 2015/1 számaiban megjelent változatának a szerző által aktualizált újraközlése.

A Brunovszky-vendéglő 1912-ben
egy képes levelezőlapon

Villasor 1.

1912-től Park u.1.

(ma Vécsey 122. és Szilágyi utca 14-16.)

Bossányi-Brunovszky

A későbbiekben Brunovszky vendéglő néven híressé vált sarokingatlan 1888 novemberében került Újpest akkori országgyűlési képviselője, Bossányi László tulajdonába. (A telken álló épület 1875 után épülhetett, mert egy azévből készült helyszínrajzon még nem szerepel.) Károlyi István gróf egykori birtokigazgatójának 1899-ben bekövetkezett halála után az ingatlant fia, Bossányi György örökölte.

1912-ben, az addig a vasút túloldalán, az istvántelki főműhellyel szemközt évtizedek óta vendéglőt üzemeltető Brunovszky család helyezte át ide székhelyét, s nyitotta meg a kúria falai közt legendás hírűvé vált éttermét. Ifj. Brunovszky József 1916-ban elhunyt, a vendéglőt felesége, Lorbezsbeck Rozália vezette tovább. Az asszony 1922-ben hozzáment Gaál Jenő ötgyermekes egri vendéglőshöz, s így a közönség az intézményt Gaál-féle vendéglőként kezdte emlegetni. 1938-tól azonban a szintén József névre hallgató egyik Brunovszky gyermek vette át az irányítást. A vendéglőben rendszeresen megfordult a költő Berda József, a vízipólós Halassy Olivér, az operaénekes Bódy József vagy Újpest polgármester-helyettese, dr. Gálhidi Béla. Állandó vendég volt az újpesti futballcsapat is. A II. világháború alatt az étterem népkonyhaként üzemelt, majd orosz parancsnokságot alakítottak ki az épületben. A háború után a család ugyan újrakezdte a vendéglátást, a negyvenes évek végén azonban véget ért a Brunovszky-korszak. A vendéglőt államosították, s

Újpesti Népkert néven üzemeltették tovább. A kilencvenes évek elejétől a kastélyszerű főépületet különböző vállalkozásoknak adták bérbe, majd a ház több évig használaton kívül pusztult. Új tulajdonosa 2017-ben a tetőszerkezet elbontásával az épület felújításába kezdett.

Villasor 2-3.

1912-től Villasor 1.

(ma Vécsey 120.)

Varga-Piványi-Bulford-Sparber

A telket 1874. május 13-án vásárolta meg Varga Ferenc, a budapesti állatorvosi akadémia tanára. Arról nincs adat, hogy az épületet ő építette volna, annyi bizonyos, hogy a jón oszlopfős, timpanonos kúria, a Villasor egyik legrégebbi épületeinek egyikeként már szerepel egy 1875-ben készített helyszínrajzon. A Varga család otthona a környék valóságos szellemi központjának számított. Az itt rendezett összejöveteleken a pesti társadalmi és művészeti élet számos tagja megfordult. A legemlékezetesebbnek Liszt Ferenc látogatásai számítottak. A Varga családdal baráti kapcsolatot ápoló Liszt két alkalommal is járt a villában, s a Budapesti Hírlap beszámolója szerint 1885. március 9-én az

A Varga család

ebéd után (ahol kedvencét, rántott békacombot szolgáltak fel neki) zongorajátékával is emelte a látogatás fényét. Vargáék lánya, a később zongoraművészként és zenetanárként is sikeres Vilma maga is a zeneszerző tanítványai közé tartozott. Gyakran megfordult a házban a néhány telekkel odébb lakó Nádaskay Béla, Varga Ferenc feleségének, Tély Franciskának első házasságából született fia is. A szintén állatorvoslással foglalkozó professzorral később, a Nádaskay villa kapcsán részletesen foglalkozunk.

Varga Ferenc nyugdíjazása után az Érdhez közeli Tárnokra költözött családjával, rákospalotai világiát Piványi Ernő MÁV segédtitkár vette meg 1896. április 4-én. Piványi Az ezeréves Magyarország és a milléniumi kiállítás című könyv szerkesztőjeként, majd az 1899-ben induló Vasúti Szemle folyóirat kiadó-tulajdonosaként volt ismert. Piványiék hat év után, 1902 januárjában eladták a kúriát egy neves angol zsokeának, Sydney Bulfordnak. Bulford feleségével, Suskéé Máriával

és lányukkal, Ilzével költözött a házba. Az 1906-ban Bécsbe távozó Bulford saját tulajdonrészét feleségére íratta, aki lányával kettesben maradt a villában. A kis Ilze apja nyomdokait követve rövidesen világhírré is szert tett. Alig múlt 17 éves, amikor 1912-ben a Villator északi szomszédságában azévből felépült káposztásmegyeri lóversenypályán a világ első női zsokéjaként szállt nyeregbe. Nem csak a hazai és a nemzetközi sajtó, de Kosztolányi Dezső is megemlékezett róla egyik írásában. Ilze Bulford 1914 februárjában hozzáment az előbb már Vargáéknál említett, néhány házzal odébb lakó Nádaskay Béla egyik fiához, az úrlovasként nagy sikereket elérő Nádaskay Ferenchez. A fiatalok nemcsak mint szomszédok nőttek fel együtt, hanem a különböző lóversenypályákon is gyakran találkozhattak.

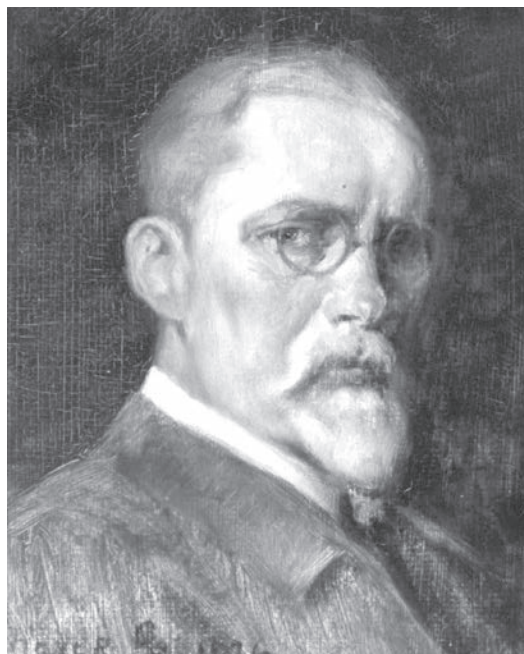
A Varga-villa, ami ma is áll szépen felújítva, és évtizedek óta óvodaként működik

Ilze esküvője után két hónappal, 1914. május elsején Bulfordné Sparber Samu gyárigazgatónak adta el a villát. Sparberék a több mint ezer munkást foglalkoztató rákospalotai szövőgyár tulajdonosai voltak. A villasori ingatlan több mint harminc évig maradt a család tulajdonában. A Sparber-utódok 1947-ben az Egyesült Államokba távoztak, a házat 1952-ben államosították. Az épület ezután úttörőházként funkcionált, később – a mai napig – óvoda működik benne.

Villasor 8. 1912-től Villasor 5. (ma Vécsey 112.) Vajda-Heyer

A ház leghíresebb lakója Heyer Artúr festőművész volt. Heyer feleségével, Reiner Klárával 1912. január 28-án vette meg az ingatlant egy bizonyos Doriguzzi Graciosótól. A vélhetően olasz származású előző tulajdonos (aki 1910 és 30 között egy rákospalotai székhelyű, hídtelepeket szerelő céget vezetett) mindössze három évet birtokolta a telket és a házat, előtte a kezdetektől Vajda Lajos bankbizományos és családja volt a tulajdonos.

A Heyer házaspár az Amerikai útról költözött ki a Villasorra, ahol ekkor már több ismert festő is lakott. A ma már szinte csak macskákat ábrázoló festményeiről ismert Heyer 1872-ben született Németországban. Berlinben folytatott grafikai tanulmányokat, majd egy erdélyi tanulmányút után elhatározta, hogy Magyarországon fog letelepedni. 1900-ban nyerte el a magyar állampolgárságot. A neves könyvillusztrátorként is

Heyer Artúr 1926-ban készült önarcképe

számon tartott művész a Nemzeti Szalon alapító tagja volt. Heyer 1931-ben meghalt, felesége 1938 körül adta el a villasori házat.

Villasor 9. 1912-től Villasor 6. (ma Vécsey 110.) Balló-Aggházy

Az egy évvel ezelőtt lebontott épület az utca legrégibbi házai közé tartozott, 1875-ben már állt. Az ingatlant 1885. december 18-án vásárolta meg

A Balló villa telkén álló épületet 2015-ben bontották le

Balló Mátyás vegyészmérnök, a Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet nyugalmazott igazgatója. Balló a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt, ő írta az első kémia tankönyvet a középiskolák részére. A telek az 1940-es évek végéig a Balló család tulajdona maradt, általában mégis Aggházy néven emlegették. Az itt lakók névsora a visszaemlékezésekben többnyire téves, a Balló és az Aggházy család rokoni kapcsolatai néhol még a művészettörténeti adattárakban is hibásan szerepelnek, úgyhogy érdemes ezeket tisztázni.

Balló Mátyás feleségével és négy gyermekével (Alfréd, Mária, Zelma és Ágnes) lakott a Villasor 9. szám alatt. Ágnes 1892-ben, 19 évesen elhunyt. A házban ravatalozták fel, majd a rákospalotai temetőben temették el. Egyik húgát, a festészetet tanuló Máriát főiskolai mesterének, Aggházy Gyulának fia, Tibor vette el feleségül. Az esküvő

után a MÁV főtanácsosként és építészként dolgozó Aggházy Tibor (ő tervezte többek között az újpesti Szent József templomot) az akkor már ismert festőként számon tartott feleségéhez költözött a Balló-villába. A házaspárnak két gyermeke született, Irén és a későbbi neves művészettörténész, Mária. Balló Mátyás 1930-ban bekövetkezett halála után a villát három gyermeke örökölte, de a negyvenes évek elején a tulajdonosok között már feltűnik a két Aggházy-lány neve is. 1948-ban a tulajdonközösség megszüntetése alapján Aggházy Irén lett az egyedüli

tulajdonos, ki 1954-ben az ingatlan eladásával pontot tett a Balló-Aggházy család villasori történetének végére.

Villasor 10. 1912-től Villasor 7. (ma Vécsey 108.) Neruda-Ilkik

A Vécsey-köz melletti saroktelek 1883 novemberében került a Neruda család tulajdonába. A Pest belvárosában élő id. Neruda Nándor és neje, Lipawsky Ernesztina itt építette fel az utca legnagyobb villáját, mely hosszú évtizedekig szolgálta a család pihenését, kikapcsolódását. Neruda Nándor a róla elnevezett gyógyáru-nagykereskedést 1872-ben alapította az akkor még Hatvani utcának nevezett

A Neruda-Illick villa kapuja

Villasor 11. 1912-től Villasor 8. (ma Vécsey 106.) Nádaskay

Kossuth Lajos utca 7. szám alatt. A cég rövidesen országos hírűvé vált, a pompázatos üzletnek messze földről csodájára jártak. A munkába az egyik gyermek, ifj. Neruda Nándor is bekapcsolódott, ki később a tiszteletbeli perui főkonzul és a királyi főtanácsos címetek is megszerezte, majd apja halála után egyedül vezette tovább a vállalkozást. A villasori ház 1931-ben az ifjú Nándor két lány testvérének, Ernának (özv. Just Ferencné) és Valériának (Panek Ödönné) nevére került.

Egy év múlva, 1932 szeptemberében a híres újpesti vendéglős, a Népszigeten halászcsergőt üzemeltető Illik Viktor vette meg az ingatlant, s költözött feleségével, Veres Ilonával a hatalmas épületbe. A közelben lakó Passuth László író egyik önéletrajzi írásában erre így emlékezik: „Újpesten, mellettünk, megveszi a legszebb házat, az egykori Villasoron. Szép, díszes táblát illesztet a kapubálványba. Neve mellett a halászmester titulus.” Érdekesség, hogy az egykori tábla helye még ma is jól látszik a kapu ódon téglái között.

A telek első tulajdonosáról, Nádaskay Béláról már ejtettünk szót a Varga-villa kapcsán. Nádaskay a magyar állatorvosi anatómia kiemelkedő művelője volt. A tanszékvezető főiskolai tanár gyakran vendégeskedett édesanyja, Tély Franciska és annak második férje, Varga Ferenc közeli házában. Ott szerkesztették nevelőapjával az 1878-ban általuk alapított első magyar állatorvosi folyóiratot, a Veterinariust. Arról, hogy Nádaskay mikor költözött a Villasorba, nincs pontos adatunk, annyi bizonyos, hogy 1892-ben már ebben, az akkor 11. számot viselő épületben lakott. Nádaskay tevékenyen részt vett a helyi társadalmi életben. Kiváló muzsikusként alapító elnöke volt az újpesti Conservatoriumnak, de ő vezette a rákospalotai korcsolya egyesületet is. 1909-ben egy telekmegosztás után az ingatlan északi része (ma Lahner György utca 23.) Nádaskay Béla fiának, a főerdőtanácsos Richárdnak nevére került. Richárd egyik gyermekének visszaemlékezése alapján szemléletes képet kaphatunk a villasori gyermekek akkori életéről, a rabló-pandúr játékról a szomszédos erdőben, vagy a „bliccelésről” a közeli URAK-futballpályán, esetleg a Neruda gyerekekről, kikhez egy kiskapun keresztül gyorsan átjuthattak, és megcsodálhatták az akkor még ritkaságnak számító játékautóikat.

Nádaskay Béla 1933 decemberében bekövetkezett halála után a Vécsey utca felé eső telekrész Pflügel Lambert palotagondnok vette meg. Az

északi telket Nádaskay Richárd még 1931-ben Moskovits Heimann kereskedőnek adta el. A Moskovits családot (szülők és három leánygyermek) 1944-ben innen deportálták, haláltáborban haltak meg.

Villasor (házszám nélkül)

1912-től Villasor 9.

(ma Vécsey 104.)

Lukács-Goldfischer-Márkus-Oszkó

Az ingatlant 1918-ban vette meg Lukács Ármin fakeskedőtől Goldfischer Izidor asztalosmester, bútorgyáros, az újpesti képviselőtestület tagja. Goldfischer 1906-ban alapította üzemét a Kassai utca 13-ban, mely rövid idő alatt közel száz munkást foglalkoztató bútorgyárrá fejlődött. Goldfischerék két év múlva, 1920-ban Márkus Róbert újpesti pékmesternek adták el a telket. Márkus 1924-ben megnősült, Kotányi Rezső bankigazgató egyik leányát, a zongoraművész

Nádaskay Béla

Erzsébetet vezette oltár elé, aki a nővéreivel alkotott Kotányi-trió tagjaként kiváló kamaramuzsikusként volt ismert. A Márkus házaspár azonban nem lakott sokáig a villasori ingatlanban. 1929-től már Oszkó Sándor volt a tulajdonos, aki később két fiára, Aladára és Gyulára íratta a házat. Az Oszkó fivérek közül Aladár (Mód Aladár néven) a munkásmozgalomban betöltött szerepe miatt vált ismertté. Tanárként, újságíróként is dolgozott, 1944-ben részt vett az újpesti ellenállási mozgalomban. Később ugyanitt városi képviselőnek választották, majd az országos pártvezetés holdudvarába is bekerült. Történészként nagyban meghatározta az akkori rendszer politikai ideológiáját. Újpesten a nyolcvanas évek végéig iskola viselte a nevét.

Villasor 12.

1912-től Villasor 10/a.

(ma Vécsey 102.)

Bossányi-Leitner-Baumgartner

A most következő két telek 1889-től a Brunovszky vendéglőnél már említett Bossányi László tulajdona volt. Gróf Károlyi István barátja és egykori birtokigazgatója – több villasori tulajdonoshoz hasonlóan – gyakran adta bérbe a telkein levő házakat. Az 1890-es évek végén például rokona, nagybossányi és kisprónai Bossányi István ítélőtáblai tanácsjegyző, valamint a Monarchia ezidőtájt legjobb zsokéja, az angol Robert Adams lakott ebben az épületben. Adams ekkoriban szerződött apósa, John Reeves alagi idomár istállójához, így e közeli villa kitűnő lakóhely volt számára.

A gyönyörűen felújított Éber-Passuth-villa

Bossányi László 1899-es halála után az ingatlanokat öröklő fia, György is folytatta a bérbeadásokat. 1901-ben már Lónyay Géza Bereg vármegyei országgyűlési képviselő és felesége, Buday Anna volt a bérlő. 1911 szeptemberében Bossányi Györgytől Leitner Aurél vásárolta meg a telket, ami 1921-től húsz éven keresztül dr. Baumgartner István postatakarékpénztár igazgató, majd Baumgartner Lóránd ügyvéd tulajdonában volt.

Villasor 13. 1912-től Villasor 10/b. (ma Vécsey 100.) Bossányi-Éber-Passuth

Az ingatlan egészen 1917-ig az előző telek tulajdonosainak birtokában volt. 1920. október 5-én írta alá dr. Éber Antal országgyűlési képviselő, a harmadik szegedi kormány pénzügyi megbízottja azt az adásvételi szerződést, mely a villát több mint ötven éven keresztül a későbbi neves író, Passuth László családjának otthonává tette. Éber Antal, Passuth anyjának, Éber Emanuelának bátyjaként nyújtott segítséget az 1920-ban Kolozsvárról Magyarországra menekült családtagjainak. Éber Emanuella egy újpesti iskolában kapott állást, s a családi segítségnek köszönhetően rövidesen be is költözhetett szüleivel, s fiával, Lászlóval a közeli Villasorban vásárolt házba. Passuth ekkor utolsó éves volt a jogi egyetemen, s gyakornokként vonattal járt be dolgozni a belvárosba a szomszédos Rákospalota-Újpest vasútállomásra. Önéletrajzi köteteiben gyakran írt a Villasorban töltött évekről. A házokról, melyben bérlőként az 1900-as évek elején Herrer

Cézár spanyol származású festőművész lakott, kinek felesége, Drumár Alexandra szerepelt Kaffka Margit *Állomások* című művében. Kaffka és Herrerné az újpesti gimnáziumban tanítottak 1907 és 1910 között, s a két nő szoros barátságot kötött egymással. Kaffka Margit sokat időzött Herrereknél, a fent említett regényében még a villasori épület is megjelenik jellegzetes, három szintet összekötő vaslépcsőjével, melyet a későbbi lakó, Passuth László is gyakran említ. Itt született és nevelkedett Herrerek két fia, a későbbi neves zenekarvezető, zenetanár Herrer Pál és ifjabb Herrer Cézár, a Magyar Filmroda későbbi igazgatóhelyettese, majd a Május 1, a Bem és a margitszigeti kertmozi igazgatója, aki az országban elsőként vezette be a délelőtti előadásokat.

De az egykori bérlőkről térjünk vissza a későbbi tulajdonos Passuthékre. Említettük, hogy Passuth László önéletrajzi könyveiben gyakran megjelenik a Villasor. Megemlékezett szomszédjukról, Perlmutter Izsák festőművészről, aki csak ritkán mozdult ki kutyát sétáltatni az utca túloldalán elterülő prérre, s aki Passuthot csak „Szomszéd úrnak” szólította. Írt a villában felszerelt első telefonjáról, melyről szívdobogva hívta első „szárnypróbálgatásainak” ügyében Osvát Ernőt, a Nyugat rettegett szerkesztőjét. Passuth 1936-

ban megnősült, feleségével pár hónapig még itt, anyjánál laktak, majd a budai Kapás utcába költöztek. Anyja, aki a villasori ingatlant 1942-ben fia nevére íratta, a hetvenes évekig a házban élt.

Villasor 14.

1912-től Villasor 11.

(ma Vécsey 98.)

Hekler-Baworowszky-Perlmutter

A telket 1891-ben vette meg Hekler Elek pesti ügyvéd, királyi tanácsos és felesége. Valószínűleg ők építették fel rajta a Villasor egyik legimpozánsabb épületét, mely nyári lakhelyükként szolgált. Hekler azért is figyelhetett fel a telekre, mert az 1800-as évek végén itt, a káposztásmegyeri, rákospalotai lankákon vadászó Budapesti Rókafalka vadásztársaság egyik vezetője volt. 1895-ben – több gyors csereügyletet követően – egy fiatal lengyel főúré, gróf Baworowsky Józsefé lett az ingatlan. Baworowsky kiváló úrlovasnak számított, ám korai halálát pont e passziója okozta. 1899. április 29-én a közeli alagi versenypályán szenvedett végzetes lovasbalesetet. Holttestét

május 3-án szentelték be rákospalotai villájában. A ház fekete gyászleppellel bevont, délszaki növényekkel díszített előcsarnokában állították fel a ravatalt, melyet a család mellett újpesti, rákospalotai, valamint fővárosi előkelőségek vettek körül. A gyászdalt az Operaház férfikara énekelte. Baworowsky Józsefet Lengyelországban, a kotovi családi sírboltba temették.

Halála után szintén egy lovas família kezébe került az ingatlan, Pascu Sándor rákospalotai lóidomító és felesége lett a tulajdonos.

1906 novemberében vette meg a házat a Pasuth villánál már említett Perlmutter Izsák festőművész, aki nemrég érkezett vissza közel egy évtizedes párizsi és hollandiai tartózkodásáról. Perlmutter feleségével, Foltányi Gizellával és nevelt lányával, Reiszner Gizellával költözött a villába, melynek szalonját és kertjét számos festményen is megörökítette. Az Európa-szerte elismert művész 1932-ben hunyt el. A villasori ingatlan mellett a szintén a tulajdonában lévő Andrassy út 60. alatti palotát is nevelt lányára, majd annak halála esetén a Pesti Izraelita Hitközségre hagyta. (Abszurd fejlemény, hogy az időközben egy perzsa főúrral kötött házassága révén Herceg Ali Ahmed Mirzáné néven szereplő hölgy 1937-ben a nyilas pártnak adta bérbe az Andrassy úti palota egyik emeletét.)

A Perlmutter-lány a háborút követő kitelepítések során egy Heves megyei faluba került, ahol földmunkásként élte le hátralevő életét. A villasori ingatlan 1952-ben a magyar állam tulajdona lett. A házat pár évvel ezelőtt lebontották, csak az üresen tátongó telek őrzi az egykor itt lakók emlékét. ■

Perlmutter Izsák Park című, 1910-ben készült festménye a saját Villasori házáról